

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВИТИ В УКРАЇНІ

Рогач О.Я.,

доктор юридичних наук, доцент,

*в.о. завідувача кафедри міжнародного приватного права,
правосуддя та адвокатури*

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
(м. Ужгород, Україна)*

Право є соціальним регулятором суспільного життя, який формується і функціонує завдяки свідомості і волі людей. Тому рівень розвитку будь-якої правової системи багато в чому зумовлюється правосвідомістю людей, які її професійно створюють.

Головним базовим джерелом професійної правової свідомості в сучасному цивілізованому суспільстві є вища юридична освіта. Фахова юридична освіта, з одного боку, є частиною правової культури суспільства, що виконує особливі функції. Вона акумулює в собі правову культуру суспільства і передає її від одного покоління професійних юристів до іншого. У цьому аспекті юридична освіта виступає як форма відтворення професійної правової культури і підпорядковується закономірностям розвитку та функціонування правової системи суспільства. З іншого боку, вища юридична освіта є частиною системи вищої професійної освіти країни. Вона має свої змістовні елементи у вигляді стандартів, освітніх програм та інших документів, реалізується в різних формах спеціалізованими соціальними інститутами – вищими навчальними закладами. У цьому аспекті вища юридична освіта виступає як частина освітньої культури суспільства і підпорядковується закономірностям функціонування і розвитку системи освіти [1, с. 3].

У статті хотілося визначити проблеми розвитку вищої юридичної освіти у більш вузчому спектрі, а саме розглянути цю проблематику на прикладі ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (надалі – УжНУ) та в контексті стратегічної мети вузу – отримання статусу дослідницького університету.

I. Юридична освіта:

1.1. Залучення обдарованих студентів

Університет повинен зацікавити найкращих випускників шкіл регіону вступати на напрям правознавство.

Аналізуючи дані інформаційної системи «Конкурс» ми зможемо простежити об'єктивні дані якості знань студентів за балами сертифікатів ЗНО.

Таблиця 1

№ з/п	Вуз	Середній бал сертифікатів ЗНО всіх абітурієнтів, які подали документи для вступу 2012 рік ОКР «Бакалавр» Напрямок «Правознавство»	Середній бал сертифікатів ЗНО всіх абітурієнтів, які подали документи для вступу 2013 рік ОКР «Бакалавр» Напрямок «Правознавство»
1.	ДВНЗ «УжНУ»	492,1	486,9
2.	Києво-Могилянська академія	546,4	532,9

3.	Київський національний університет імені Т.Шевченка	531,5	529
----	---	-------	-----

Таблиця 2

№ з/п	Вуз	Середній бал сертифікатів ЗНО абітурієнтів, які зараховані до вузу; ОКР «Бакалавр»; Напрямок «Правознавство» 2013
1.	ДВНЗ «УжНУ» 1. Факультет європейського права та правознавства 2. Юридичний факультет	456,1 486,8
2.	Кисво-Могилянська академія	545, 7
3.	Київський національний університет імені Т. Шевченка	581,3
4.	Львівський національний університет	519,5

Вищенаведені дані свідчать, що університет втрачає кращих абітурієнтів з високими балами ЗНО.

Для виправлення цієї ситуації, на нашу думку, слід використовувати бренд УжНУ і роз'яснювати майбутнім абітурієнтам та їх батькам, у чому полягають позитиви вузу та переваги отримання юридичної професії, широко інформувати про новий вектор розвитку вузу – отримання статусу дослідницького університету, про наявність програм подвійних дипломів.

Не менш важливим напрямом є ініціювання введення в шкільну програму предмета «правознавство», який би вивчався в старших класах (9-11), створення та видання таких осіб підручників з основ правознавства, а також запровадження на базі університету програми перепідготовки педагогічних кадрів для створення пулу учителів правознавства.

Іншим шляхом залучення талановитої молоді та одночасно стимулюванням вивчення правових знань у школах, є організація проведення предметних олімпіад на базі УжНУ, переможці яких отримували б певні преференції при вступі до УжНУ на напрям підготовки «Правознавство». Звичайно, для позаконкурсного зарахування таких осіб потрібні зміни до правил прийому, а це питання належить до компетенції Міністерства освіти і науки України. Однак для таких талановитих молодих людей, якщо вони стануть студентами-правознавцями УжНУ, можна запровадити грантові стипендії.

Як тільки вуз отримує найсильніших студентів, постає питання підтримки їх наукової мотивації і забезпечення максимальної реалізації талантів. Саме тому потрібно розробити ряд економічних стимулів для студентів-відмінників у вигляді спеціальних грантів і знижок на оплату навчання за рахунок залучених позабюджетних коштів.

Безперечно одним із пріоритетних завдань вузу є забезпечення ефективного вивчення студентами та викладачами іноземних мов.

1.2. Новітня кадрова стратегія та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчальний процес

Ужгородський національний університет є членом Асоціації університетів Карпатського регіону (ACRU), яка входить до Асоціації європейських університетів (EUA) і Міжнародної асоціації університетів (IAU). Згідно з рейтингом Міністерства освіти і науки України за 2013 рік, Ужгородський національний університет входить до числа 12 найпотужніших університетів України.

Важливий вклад у такі здобутки вузу внесли й науковці-правознавці. За основним місцем роботи в університеті працюють 6 докторів юридичних наук і, що важливо, середній вік складає 40 років. Це одні з кращих в Україні показників співвідношення кількості докторів наук, професорів стосовно загальної кількості студентів.

Однак, враховуючи перспективи розвитку юридичної освіти і науки, вузом повинна проводитися політика залучення до викладання молодих перспективних науковців, підвищення їх кваліфікації. Для молодих вчених, які добре зарекомендували себе, слід запровадити короткострокове стажування в зарубіжних вузах-партнерах університету.

Іншим ключовим фактором цієї стратегії є запрошення до викладання іноземних професорів. Прикордонне географічне розташування Закарпатської області, яка межує з чотирма центральноєвропейськими державами, надає унікальну перевагу УжНУ у реалізації цього завдання перед іншими національними вузами. Така співпраця можлива у двох форматах: залучення іноземних фахівців шляхом укладання короткотермінових контрактів, а також використання комунікаційно-інформаційних технологій через он-лайн конференції, презентації. Щодо останнього формату, то тут показовим є приклад факультету європейського права та правознавства ДВНЗ «УжНУ», який запровадив цикл он-лайн лекцій відомих науковців. Першим, хто долучився до реалізації цього проекту, став завідувач кафедри кримінального права Карлового університету (Прага), професор Оломоуцького університету та Паневропської високої школи у Братиславі, доктор права Їржі Єлінек [2]. Організація такого заходу стала можливою завдяки міжнародній співпраці УжНУ та Центральноєвропейського університету у м. Скаліці (Словаччина), завдяки якій, у рамках грантової програми в Ужгородському університеті обладнали мультимедійні аудиторії та зали, що дало змогу студентам «відвідувати» лекції в он-лайн режимі.

Основними завданнями кафедр юридичного напрямку повинно стати спрямування зусиль професорсько-викладацького складу для досягнення високого рівня як теоретичних знань, так і практичних навичок студентів. З цією метою необхідно забезпечувати посилену практичну наповненість навчальних планів, збільшувати кількість годин на виробничу та переддипломну практику студентів, залучати студентів до набуття практичних навичок через участь у роботі юридичної клініки, проведення практичних занять шляхом відвідування судових засідань.

Елементом кадрової стратегії вузу повинно стати запрошення провідних юристів-практиків у якості лекторів, які привнесуть у навчальний процес власне бачення реальних правових проблем.

Безумовно, що не останню роль у досягненні якісних результатів роботи відіграє матеріальне забезпечення професорсько-викладацького складу. Керівництву вузу доцільно було б запровадити систему фінансового стимулювання найбільш «плодотворних» вчених, розробити систему зниження педагогічного навантаження для тих, хто займається дослідницькою діяльністю.

1.3. Удосконалення навчального процесу

У навчальному процесі складається парадоксальна ситуація, яку можна виразити такими словами: «Скільки викладачів - стільки Болонських процесів...». Організація навчального процесу визначена для всіх вищих навчальних закладів України незалежно від їхньої форми власності та підпорядкування у 1993 році окремим Положенням, яке далеке від принципів Болонського процесу.

Необхідність виконання вимог Болонської конвенції продиктована тим стратегічним завданням, яке ставить перед собою ДВНЗ «УжНУ» – домогтися отримання статусу дослідницького університету. Саме з цією метою необхідно унормувати організацію навчального процесу відповідно до міжнародних стандартів, запровадити в межах університету єдину кредитно-модульну систему, яка базуватиметься на європейських стандартах і відповідатиме їм. Це завдання є вкрай важливим для реалізації університетом програми подвійних дипломів з іноземними вузами-партнерами, в т.ч. і за напрямом правознавство.

Наступним кроком є удосконалення навчальних планів та програм відповідно до міжнародних освітніх стандартів. Якщо нормативні (неваріативні) навчальні дисципліни встановлюються державним стандартом освіти, їхня необхідність у навчанні обов'язкова, то вибіркові навчальні дисципліни вводяться для задоволення освітніх і кваліфікаційних потреб саме студентів, ефективного використання можливостей і традицій конкретного навчального закладу, місцевих потреб у фахівцях тощо, й є обов'язковими для вивчення.

Вважаємо, що перспективним напрямом розвитку юридичної освіти є створення в ДВНЗ «УжНУ» факультету європейського права та правознавства, в межах якого активно вводяться в навчальний процес варіативні дисципліни з європейського та міжнародного права, студенти поглиблено вивчають іноземні мови, що значно розширить можливості випускників-правознавців працевлаштуватися як в Україні, так і за кордоном. Адаптовані до європейських стандартів навчальні плани, робочі програми є необхідним кроком до реалізації програми подвійних дипломів.

II. Юридична наука

2.1. Наукова активність професорсько-викладацького складу

Безумовно, найпершим показником ефективності роботи професорсько-викладацького складу юридичних кафедр університету є їх наукова активність, яка підтверджується публікаціями наукових досліджень. Однак, на наше переконання, не можна підняти вимогу якості наукових робіт їх кількісним параметром. Велика кількість статей говорить всього лише про кількість, яка не завжди переходить у якість. Збільшення кількісних показників в оцінці наукових досягнень конкретного вченого не відображає суті наукового підходу. Вважаємо, що слід ставити питання не про збільшення кількості публікацій, а про підвищення їх якості.

Якщо брати до уваги 3 провідні рейтинги університетів: Академічний рейтинг університетів світу, рейтинг Тайванської Ради з оцінки та акредитації вищої освіти, Рейтинг вищих навчальних закладів журналу «Таймс Хайер Едюкейшн», то індикаторами рівня професорсько-викладацького колективу є індекси цитування.

Вийти на міжнародний рівень публікацій з правознавства надзвичайно важко, а з деякої проблематики неможливо. Наприклад, в міжнародній науково-метричній базі Scopus відсутні фахові журнали з права, що видаються в країнах СНД. Однак активізувати роботу з включення фахових журналів, які видаються в уні-

верситеті: «Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право», електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право», журнал «Публічне право» до міжнародних наукометричних баз даних потрібно. Позитивна практика у цьому плані в Україні існує. Зокрема, російськомовна та англomовна версія юридичного журналу «Право України» внесена до Міжнародної правової бази даних «HeinOnline» (США) та Міжнародної наукометричної бази даних «EBSCO Publishing, Inc.» (США). Іншим напрямом є розміщення журналів УжНУ у спеціалізованій інформаційній системі «Російський індекс наукового цитування». Досягнення такого результату значно підвищить якісний рівень публікацій, посилить наукове редагування журналів та сприятиме підвищенню авторитетності видань.

Ще одним кроком у вирішенні цього питання є організація та видання міжнародного юридичного журналу на базі факультету європейського права та правознавства.

2.2. Створення спеціалізованих вчених рад

В умовах реформування системи вищої школи в Україні потреба у створенні спеціалізованої вченої ради обумовлена низкою чинників, зокрема, необхідністю підготовки фахівців вищої кваліфікації для забезпечення зростання наукового потенціалу ДВНЗ «Ужгородський національний університет», у тому числі випускників аспірантури університету. Це відповідає потребам, пов'язаним з сучасними тенденціями розвитку вітчизняної юридичної науки, та стратегічній меті університету набути статус дослідницького.

2.3. Перспективи наукових досліджень

Юридичні факультети УжНУ повинні визначити специфічні ніші, в яких їх кадровий та експертний потенціали виявилися б унікальними і конкурентоспроможними на міжнародному рівні. На наше переконання, враховуючи географічну специфіку Закарпатської області, існуючі правові школи, монографічні напрацювання науковців вузу, перспективним напрямом наукових досліджень є теоретичний та практичний аналізи проблем європейського права, глобалізації, визначення тенденцій еволюції цього процесу та закономірності розвитку пов'язаних з ним трансформацій у правових системах; проведення порівняльно-правових досліджень, спільна реалізація програм імплементації у національне законодавство України європейських стандартів публічного управління.

Водночас подібна спеціалізація створює ризик втрати своїх позицій в інших край важливих напрямках.

Список використаних джерел

1. Горбатова М.К. (Марина Константиновна). Высшее юридическое образование в современной России: Теоретико-правовые аспекты развития: Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.01 – Теория и история права и государства; История учений о праве и государстве /М.К.Горбатова; Науч. рук. А.В.Петров. – Нижний Новгород, 2007. – 20 с.
2. Професор Карлового університету прочитав відеолекцію для студентів УжНУ [Електронний документ] – Режим доступу: http://mediacenter.uz.ua/news/profesor_karlovogo_universitetu_prochitav_videolekciju_dlja_studentiv_uzhnu/2013-11-13-436#sthash.MeKfeEa6.3e4kgDMz.dpuf.